

Niels Peter Fiil

8. FEBRUAR 1941 – 22. FEBRUAR 2012

AF SØREN MOLIN

Niels Peter Fiil var en blændende forsker, en meget estimeret forskningsdirektør og et helt igennem usædvanligt menneske. Jeg var heldig – jeg kendte ham, og han har været en rollemodel for mig gennem hele min videnskabelige karriere.

Men mit bekendtskab med Niels startede godt nok med en direkte konfrontation.

I 1970 holdt jeg for første gang i mit liv en offentlig forelæsning på et møde i Biokemisk Forening – og på forreste række sad Niels som lige var kommet tilbage til andedammen i København fra en sabbatical i Canada. Jeg havde – syntes jeg selv – lavet et super projekt som jeg havde bokset med i over et år. Min undersøgelse var baseret på biokemiske analyser som jeg fortolkede som genetisk kobling mellem to gener i colibakterier. Efter min præsentation røg Niels op af stolen og insisterede på at få at vide hvilken genetisk evidens jeg havde for min konklusion. Jeg fik næsten et hjerteslag – jeg synes faktisk at jeg havde en overbevisende historie. Men det egentlige chok var selvfølgelig at Niels jo havde ret. Afsløret med bukserne nede ved min første optræden i en videnskabelig forsamling.

Jeg tror vi var mange der var lidt skræmt når vi diskuterede med Niels. Især i de unge år var han nok det en del vil kalde arrogant, men han gik ALTID efter bolden, ikke efter spilleren. Han havde en sublim evne til at tænke 'genetisk' – dvs. løse store biologiske

problemer ved at lave genetiske varianter og karakterisere dem efterfølgende. Det gav anledning til en række fremragende gennembrudsartikler i førende internationale tidsskrifter fra perioden 1968-80. Hvad der er værd at lægge mærke til, er at i denne periode opbyggede Niels et flot internationalt renommé på basis af ca. 25 artikler – en publikationsfrekvens som efter normerne i dag ville have sendt ham ud i mørket. Det var imidlertid tilstrækkeligt for daværende Novo til at anmode Niels om at etablere en genetisk gruppe på virksomheden så man her kunne konkurrere effektivt om verdensdominans på insulinmarkedet. Nøgleordet var genteknologi.

Som ung studerende på Mikrobiologisk institut var det for mig helt utroligt fascinerende at opleve introduktionen af gensplejningsmetoderne baseret på et intenst samarbejde mellem Niels Fiil og John Collins – sidstnævnte startede som postdoc i 1974 på instituttet efter at have været i Californien et par år, hvor han havde deltaget i de allerførste kloningseksperimenter (1972-74). John bragte metoderne til København, men Niels var primus motor i etableringen af disse i Danmark som et af de første steder i Europa. Niels Fiil var genetiker *par excellence*, og selvfølgelig var det ham der med det samme indså perspektiverne i denne banebrydende biologiske teknologi. Jeg husker stadig præsentationen af de første resultater opnået på Mikrobiologisk Institut ved hjælp af gensplejsning på et Alfred Benzon-symposium i 1975, hvor jeg selv var så heldig at deltage. Biologisk videnskab var ikke længere det samme...

Man kunne jo tro at de førende danske bio-virksomheder var hurtige til at se perspektiverne i denne nye lovende teknologi – men det tog dem forbløffende lang tid! I 1977 var jeg selv med til at udtage et af de første europæiske patenter inden for det genteknologiske område, og i den forbindelse forsøgte vi at gøre bl.a. Novo interesseret i anvendelse af gensplejsning i deres produktion af insulin. Men svaret herfra var at ”der ikke var nogen fremtid industrielt i anvendelse af genteknologien”. Først i 1980 – efter udskiftning af forskningsdirektøren – kom Novo i omdrejninger og traf en af deres måske vigtigste beslutninger siden dannelsen i 1924: Genteknologi skulle være grundlaget for produktionen af insulin, og i den forbindelse oprettedes Genetisk Laboratorium. Til at lede denne nye enhed blev Niels Fiil headhuntet med opgaven: konstruktion af en gensplejset mikroorganisme som kunne producere insulin i stort set ubegrænsede mængder. Med sin kombination af genetisk intelligens og utålmodig effektivitet – samt en næse for at hyre de optimale medarbejdere – løste Niels opgaven, og i dag er Novo Nordisk verdens største producent af insulin.

Over en periode på mindre end 10 år var Niels Fiil en nøgleperson i en videnskabelig og industriel revolution i Danmark inden for det biologiske og bioteknologiske område.

I de senere år fik Niels tid til at øse af sine mange erfaringer, og han blev en meget velkommen bidragyder i bestyrelser og fonde. Selv havde jeg den store fornøjelse at sidde sammen med Niels Fiil i bestyrelsen for Pasteur Selskabet i næsten 10 år hvor vi kunne dele fornøjelsen ved at støtte talentfulde yngre forskere med rejsestipendier og fra tid til anden genopfriske fælles oplevelser fra de glade dage på Mikrobiologisk Institut. Ved en af disse nostalgiske samtaler fortalte jeg Niels om hvordan han næste skræmte livet af mig ved mit første foredrag i 1970 i Biokemisk Forening, og spurgte ham hvordan kunne nænne det. Hans svar kom prompte – han syntes at det var rigtig interessant hvad jeg havde berettet, og fordi det var interessant og relevant, ønskede han at vise sin respekt ved at starte en videnskabelig diskussion med mig.

Det var Niels Fiil i en nøddeskal. Han var gennem et uhyre succesfuldt virke i såvel akademisk som industriel forskning den indlysende rollemodel som non-sense videnskabsmand. Han mistede aldrig sin nysgerrighed og indleven i forskningsaktiviteter. Jeg har et billede hængende uden for døren til mit kontor, hvor man ser Niels i intens diskussion med en af mine studerende i forbindelse med et af de årlige scholarstipendiatmøder på Novo Nordisk/Novozymes – det blev taget for 4-5 år siden, og det er helt tydeligt at begge nyder diskussionen. Dette billede af en stor forsker og et stort menneske viser vejen som rollemodel i en ofte brutal og kompetitiv verden – en beskeden og empatisk person. Han er savnet af sin familie – og han er savnet af os der var så heldige at lære ham at kende.

Ære været hans minde.